

UNDERHÅLLS- OCH ÅTGÄRDSPROGRAM

STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM 2012 – DNR 2012:031

Viby herrgård, Landsnora kvarn och såg, Hersby hembygdsgård, Överby väderkvarn

Sollentuna hembygdsförening
Sollentuna socken
Sollentuna kommun
Uppland
2012

Hedvig Bellberg

SAMMANFATTNING

Hembygdsgårdarna är betydelsefulla förmedlare av lokala byggnadstraditioner. Oavsett ålder, om gårdarna utgörs av en samling byggnader från socknens alla hörn eller står på ursprunglig plats, har de i många fall behållit en ålderdomlig och ursprunglig prägel. I egenskap av tillgänglig plats för allmänheten utgör dessutom hembygdsgårdarna för många en viktig mötesplats och inspirationskälla med tydlig närvaro av historien.

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är en ambition att bidra till skapandet av en varaktig grund för Stockholms läns hembygdsgårdars bevarande och fortlevnad. Genom att producera ett effektivt verktyg för underhållet av landskapets hembygdsgårdar, är avsikten att underlätta för framtida insatser och samarbeten. Förhoppningen är också att ökad uppmärksamhet skall leda till ett ökat intresse bland såväl allmänheten som berörda organisationer och myndigheter.

Föreliggande underhålls- och åtgärdsprogram har tagits fram i samarbete mellan Länsmuseet Gävleborg och Gästrike-Hälsinge hembygdsförbund genom finansiering av Landstingets TRU-nämnd (Tillväxt och regional Utveckling). Projektledare inom Stockholms län är Stockholms läns museum och samarbetspartners är Stockholms läns hembygdsförbund och Stockholms läns hembygdsföreningar. Projektet drivs genom finansiering av kulturmiljövårdsbidrag förmedlat av Länsstyrelsen i Stockholms län.

Ansvarig för utformningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet är Ulrika Olsson, antikvarie och projektledare vid Länsmuseet Gävleborg. Modifieringar för anpassning till Stockholms län har utförts av Hedvig Bellberg, bebyggelseantikvarie och projektledare vid Stockholms läns museum.

Fältarbetet och slutförandet av programmet samt fotografering har utförts av Hedvig Bellberg. Projektet påbörjades under 2011 då 10 av Stockholms läns hembygdsgårdar utrustades med var sitt program. Projektet fortsatte under 2012 då program upprättades för ytterligare 20 av Stockholms läns hembygdsgårdar.

Med förhoppningen att byggnaderna får fortsätta att inspirera och berätta sin historia under en lång tid framöver önskas ni lycka till med det fortsatta arbetet med ert underhålls- och åtgärdsprogram.

Hedvig Bellberg

Stockholm 2012-11-30

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING

Del 1

1.1	 INLEDNING	3
1.1.1	 Syfte.....	3
1.1.2	 Omfattning och avgränsningar	3
1.1.3	 Revidering och utökning	4
1.1.4	 Gällande lagstiftning.....	5
1.1.5	 Fastighetsuppgifter och försäkringar	6
1.1.6	 Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning.....	6
1.2	 KÄLLOR	7
1.3	 HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK.....	7
1.4	 KULTURHISTORISK BETYDELSE.....	7

Del 2

2.1	 BYGGNAD SINVENTERING	8
2.1.1	 Begrepp och definitioner	8
2.1.2	 Situationsplan	8
2.2	 BYGGNADSBESKRIVNING	15
2.2.1	 Begrepp och definitioner	15
2.2.2	 Byggnad 1 Viby herrgård	15
2.2.3	 Byggnad 2 Landsnora kvarn	16
2.2.4	 Byggnad 3 Landsnora såg.....	16
2.2.5	 Byggnad 4 Lilla Rotsunda, Hersby.....	16
2.2.6	 Byggnad 5 Stenhuset/Mangårdsbyggnaden, Hersby	17
2.2.7	 Byggnad 6 Visthusboden, Hersby	17
2.2.8	 Byggnad 7 Vagnslidret, Hersby.....	17
2.2.9	 Byggnad 8 Magasinet från Silverdal, Hersby	18
2.2.10	 Byggnad 9 Logen från Ytterby, Hersby.....	18
2.2.11	 Byggnad 10 Turebergsboden, Hersby	18
2.2.12	 Byggnad 11 Fähuset från Landsnora, Hersby.....	19
2.2.13	 Byggnad 12 Smedjan från Edsberg, Hersby	19
2.2.14	 Byggnad 13 Stallet/f.d. Hönshuset, Hersby	19
2.2.15	 Byggnad 14 Västra Hersby	20
2.2.16	 Byggnad 15 Boden Västra Hersby	20
2.2.17	 Byggnad 16 Överby väderkvarn.....	20

Del 3

3.1	 SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG	21
3.1.1	 Begrepp och definitioner	21
3.1.2	 Byggnad 1 Viby herrgård	22
3.1.3	 Byggnad 2 Landsnora kvarn	23
3.1.4	 Byggnad 3 Landsnora såg.....	24
3.1.5	 Byggnad 4 Lilla Rotsunda, Hersby.....	25
3.1.6	 Byggnad 5 Stenhuset/Mangårdsbyggnaden, Hersby	26
3.1.7	 Byggnad 6 Visthusboden, Hersby	27
3.1.8	 Byggnad 7 Vagnslidret, Hersby.....	28
3.1.9	 Byggnad 8 Magasinet från Silverdal, Hersby	29
3.1.10	 Byggnad 9 Logen från Ytterby, Hersby.....	30
3.1.11	 Byggnad 10 Turebergsboden, Hersby	31
3.1.12	 Byggnad 11 Fähuset från Landsnora, Hersby.....	32
3.1.13	 Byggnad 12 Smedjan från Edsberg, Hersby	33
3.1.14	 Byggnad 13 Stallet/f.d. Hönshuset, Hersby	34
3.1.15	 Byggnad 14 Västra Hersby	35
3.1.16	 Byggnad 15 Boden Västra Hersby	36
3.1.17	 Byggnad 16 Överby Väderkvarn	37

3.2	 GENOMFÖRANDE	38
3.2.1	 Checklista	38
3.2.2	 Åtgärdslista.....	38
3.2.3	 Check- och åtgärdslistornas tillämpning.....	39
3.3	 UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD.....	40
3.3.1	 Rådgivning	40
3.3.2	 Projektering	40
3.3.3	 Finansiering	40

1.1 INLEDNING

1.1.1 Syfte

Huvudsyftet med detta underhålls- och åtgärdsprogram är att hembygdsföreningen skall få ett användbart och effektivt verktyg för bevarandet av sina byggnader. Med programmet blir det lätt att överblicka, planera och kostnadsberäkna kommande vård och underhåll och genom dokumentationen av utförda arbeten skapas ett värdefullt referensmaterial för framtiden.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall användas för årlig kontroll enligt medföljande checklista för att kartlägga eventuella skador och underhållsbehov. När åtgärd av en skada eller normalt underhåll bedömts krävas noteras detta i programmets åtgärdslista. På detta sätt sammanställs byggnadernas behov lättöverskådligt och planeringen av arbetet kan göras. Syftet med programmet är således också att skapa utrymme för genomtänkta åtgärder med lämpliga material och metoder, i samarbete med kunniga hantverkare och antikvariska myndigheter.

Ett tredje syfte är att uppmärksamma hembygdsgårdarna och bidra till att skapa en varaktig grund för deras fortlevnad.

Tillämpningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet kan bildligt talat jämföras med en trestegsraket. I ett första steg framställs ett program för den specifika hembygdsgården av Stockholms läns museum. I detta ingår en skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag. I nästa steg används programmet för kontinuerliga kontroller av hembygdsgårdens byggnader, vilka ligger till grund för planeringen av framtida åtgärder. Detta arbete utförs av hembygdsföreningen. Det tredje och sista steget är utförandet av åtgärderna. Detta görs av anlitade hantverkare eller av hembygdsföreningen själv.

Skadeinventeringen som utförs av läns museet, är en engångsinsats med avsikt att fungera som utgångspunkt för föreningens fortsatta arbete på egen hand. Programmet skall även fungera som referensmaterial vid myndighetskontakter samt upplysa om gällande lagstiftning med mera. Det är väsentligt att programmet behåller sin ursprungliga struktur för att förbli begränsat och lättanvänt. Av den anledningen skall inte dokument infogas som inte är av betydelse för programmet.

Ett exemplar av underhålls- och åtgärdsprogrammet skall finnas hos Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län. Detta för att öka medvetenheten om hembygdsgårdarnas behov samt underlätta kommunikationen och tillhandahålla ett väl genomarbetat underlag för beslut.

1.1.2 Omfattning och avgränsningar

Underhålls- och åtgärdsprogrammet är avsett att tillämpas på hembygdsgårdens byggnader och deras fasta inredning. Lösa inventarier och tillhörande mark berörs därför inte av programmet. Samtliga byggnader som tillhör hembygdsföreningen vid besiktningstillfället ingår liksom tillkomna byggnader vid framtida revideringar.

Programmet inriktar sig på skador och behov av teknisk art och utelämnar därför närmare studier av kultur- och stilhistorik. Programmet är också direkt kopplat till en specifik

hembygdsgård och ställs inte i relation till andra hembygdsgårdar. Närmare analyser av byggnadernas ålder, historia och tidigare utseende utelämnas likaså.

Besiktningen av byggnaderna görs okulärt, vilket gör att dolda konstruktioner såsom panelklätt timmer, inbyggda takkonstruktioner och dolda installationer inte redovisas. Detta kräver omfattande undersökningar och görs i samband med eventuella åtgärder. Reservation för framtida skador måste således lämnas, liksom framtida naturligt slitage som inte redovisas. Med hjälp av *Checklistan* skall dock föreningen själv kunna upptäcka skador och behov innan akuta åtgärder blir nödvändiga. Återkommande revideringar av programmet krävs likaså för att programmet skall förbli aktuellt. Plan för revidering presenteras under kapitel 1.1.3.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall inte fungera som underlag för projektering av planerade arbeten. Avsikten är att programmet skall användas för att upptäcka skador och behov vilka därefter projekteras och åtgärdas. Åtgärdsförslagen i skadeinventeringen skall tolkas som direktiv vilka kräver ytterligare undersökningar när arbetet väl skall utföras. Dessa avgränsningar måste finnas då programmet skall förbli aktuellt över en längre tid. Skador och behov förändras med tiden och kan därför kräva olika åtgärder beroende på när arbetet utförs. Av den anledningen måste alla arbeten föregås av en projektering med en undersökning av den aktuella skadan och förslag på vidare åtgärder.

1.1.3 Revidering och utökning

För att hålla underhålls- och åtgärdsprogrammet aktuellt under lång tid måste återkommande revideringar göras. Revidering av enskilda delar av programmet skall göras då betydande förändringar skett. Exempel på sådana förändringar kan vara tillkomsten av ytterligare en byggnad, avförandet av en befintlig byggnad genom brand eller försäljning, ombyggnad, nya funktioner i byggnaderna, förändringar i gällande lagtexter, förändringar i hembygdsföreningens användning och målsättning med mera.

Om inga betydande förändringar sker skall underhålls- och åtgärdsprogrammet revideras av en antikvarie eller någon med antikvarisk kompetens vart 10:e år. Revideringen omfattar då i huvudsak programmets del 3 med dess skadeinventering och tillhörande åtgärdsförslag. Övriga delar av programmet skall studeras och uppdateras i de avseenden som kräver det. Avsikten är dock inte att programmet skall arbetas om, utan fortsätta att fungera i sin grundutformning med nödvändiga förändringar. Ifyllda check- och åtgärdslistor skall behållas som referensmaterial vid framtida arbetsinsatser.

Om en utökning av programmet blir aktuell skall de nytillkomna delarna följa programmets grundstruktur. I samband med detta bör Stockholms läns museum eller annan antikvarisk expertis kontaktas för att hjälpa till med byggnadsinventeringen och byggnadsbeskrivningen, samt eventuell skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag.

När en revidering är genomförd skall följande tabell fyllas i med *Datum*, *Revideringen eller utökningens omfattning* samt signeras av *Ansvarig*. Kopior av de sidor revideringen omfattar skall sedan skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län.

Datum	Revidering eller utökning omfattar	Ansvarig

1.1.4 Gällande lagstiftning

En mängd lagar och förordningar reglerar Sveriges bebyggelse och dess omkringliggande marker. I lagarna ryms även bestämmelser för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer eller områden. Lagar och förordningar som är av vikt att känna till för hembygdsföreningarnas verksamhet följer nedan.

Plan- och bygglagen

All befintlig bebyggelse i Sverige berörs av *Plan- och bygglagen*, PBL, som regleras av kommunernas byggnadsnämnder. För en rad byggåtgärder krävs särskilt tillstånd, bygglov, som omfattar lokalisering, yttre utformning och användning. Tekniska egenskaper som inte kräver bygglov behandlas i samband med en bygganmälan. Det är viktigt att undersöka om bygglov eller bygganmälan behöver göras, varför kommunen bör kontaktas vid åtgärder på eller förändringar av en byggnad.

I PBL:s 8 kap. *Krav på byggnader m.m.* finns flera paragrafer som bland annat behandlar äldre kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Normalt berörs hembygdsgårdarna alltid av 13§ såsom kulturhistoriskt särskilt värdefulla, men givetvis även av de övriga.

13§ En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

14§ Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4§ i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17§ Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att hänsyn tas till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Lag om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.

I andra kapitlet i *Lagen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.*, BVL, behandlas nio tekniska egenskapskrav. Dessa gäller byggnader som ska uppföras eller befintlig bebyggelse som ska ändras. Bland kraven ryms bl.a. *bärförmåga, stadga och beständighet och lämplighet för avsett ändamål*. Som andra punkt finns *säkerhet i händelse av brand*. Punkten rymmer allt från utrymningssäkerhet och skydd mot brands uppkomst till skydd mot brandspridning mellan byggnader och räddningspersonalens säkerhet. De tekniska

egenskapskraven skall iakttagas med beaktande av de varsamhetskrav som finns i 8 kap. PBL. Detta innebär att för äldre kulturhistorisk värdefull bebyggelse ska kraven uppfyllas men det kan ske med hänsyn till kraven på varsamhet.

Kulturminneslagen

I *Kulturminneslagen*, KML, finns bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen, kyrkor samt om utförelse och återlämnandet av kulturföremål. Det är länsstyrelsen som har tillsyn över kulturminnesvården i länet medan Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturminnesvården i landet.

I 3 kap. behandlas byggnadsminnen:

1§ En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde.

I samband med byggnadsminnesförklaringen upprättar länsstyrelsen skyddsbestämmelser för att ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

1.1.5 Fastighetsuppgifter och försäkringar

Hembygdsgården m.fl. byggnader är försäkrade i Hembygdsgörelingen. I kategori 1) ingår:

- Hersby mangårdsbyggnad
- Rotsundastugan
- Västra Hersby (Slöjdstugan)
- Viby Herrgård
- Överby väderkvarn

1.1.6 Hembygdsgörelingens målsättning och hembygdsgårdens användning

Hersby hembygdsgård (med mangårdsbyggnaden, Rotsundastugan m.fl. byggnader) används för temadagar, marknader, skoldagar, spelmansstämma mm, i snitt en gång i månaden.

Slöjdstugan disponeras av Sollentuna Slöjdgille för textilhantverk.

Viby Herrgård hyrs ut till diverse festligheter och inrymmer görelingens bibliotek och arkiv. Överby väderkvarn (liksom Landsnora vattenkvarn) används för malning av säd två gånger per år. Hembygdsgörelingens verksamhet är av traditionellt slag.

1.2 KÄLLOR

- Allmänna uppgifter om hembygdsföreningen har sammanställts av Hedvig Bellberg, med stöd av hembygdsföreningens uppgifter. Situationsplaner har hämtats från FMIS, Riksantikvarieämbetet 2012-11-30 (kapitel 2.1.2).
- Uppgifter om hembygdsföreningens fastigheter, försäkringar samt föreningens användning av och målsättning med hembygdsgården är sammanställda av hembygdsföreningen genom Anders Boberg för föreningen (kapitel 1.1.5, 1.1.6, 1.3).
- Samtliga bilder är tagna av Hedvig Bellberg, Stockholms läns museum under 2012 och finns registrerade i museets arkiv (kapitel 2.1.2 samt försättsblad).

1.3 HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK

Föreningen bildades 1942, och firar sitt 70-årsjubileum i år. Nils Göransson var ordförande och drivande i föreningen under bildandet och i många år.

Hersby gård har anor från järnåldern. Nuvarande originalbebyggelse på Hersby (tre byggnader) är från sent 1700-tal och tidigt 1800-tal. Slöjdstugans ursprungliga ålder är okänd, men den byggdes om på 1870-talet. Dessutom har ett antal byggnader flyttats till Hersby och därigenom räddats från andra platser i kommunen.

Viby herrgård är från 1870-talet, men präglas av en ombyggnad på 1950-talet.

Överby kvarn är från 1860-talet.

1.4 KULTURHISTORISK BETYDELSE

Hembygdsrörelsen har en viktig historia i det moderna svenska samhället. Som en motvikt till det växande industrisamhället började intresset för den traditionella allmogekulturen att växa sig stark under slutet av 1800-talet. Friluftsmuseer skapades med Skansen i spetsen och på landsbygden startades de hembygdsföreningar som i förlängningen skulle bilda Samfundet för hembygdsvård 1916. Den stora uppgiften då var att rädda allmogens byggnader och föremål vilket resulterat i stora samlingar med omfattande kulturvärden runt om i landet. Det medvetna insamlandet från hemsocknen har medfört att det idag finns byggnader, föremål och arkiv hos hembygdsföreningarna med mycket stora värden för den lokala historien. I ett nationellt perspektiv utgör de också en viktig grund för jämförelser, kartläggning och forskning. Med sin goda tillgänglighet utgör de populära platser för midsommarfirande, skolbesök, marknader och andra arrangemang, och som förmedlare av lokala byggnadstraditioner en kunskaps- och inspirationskälla för allmänheten.

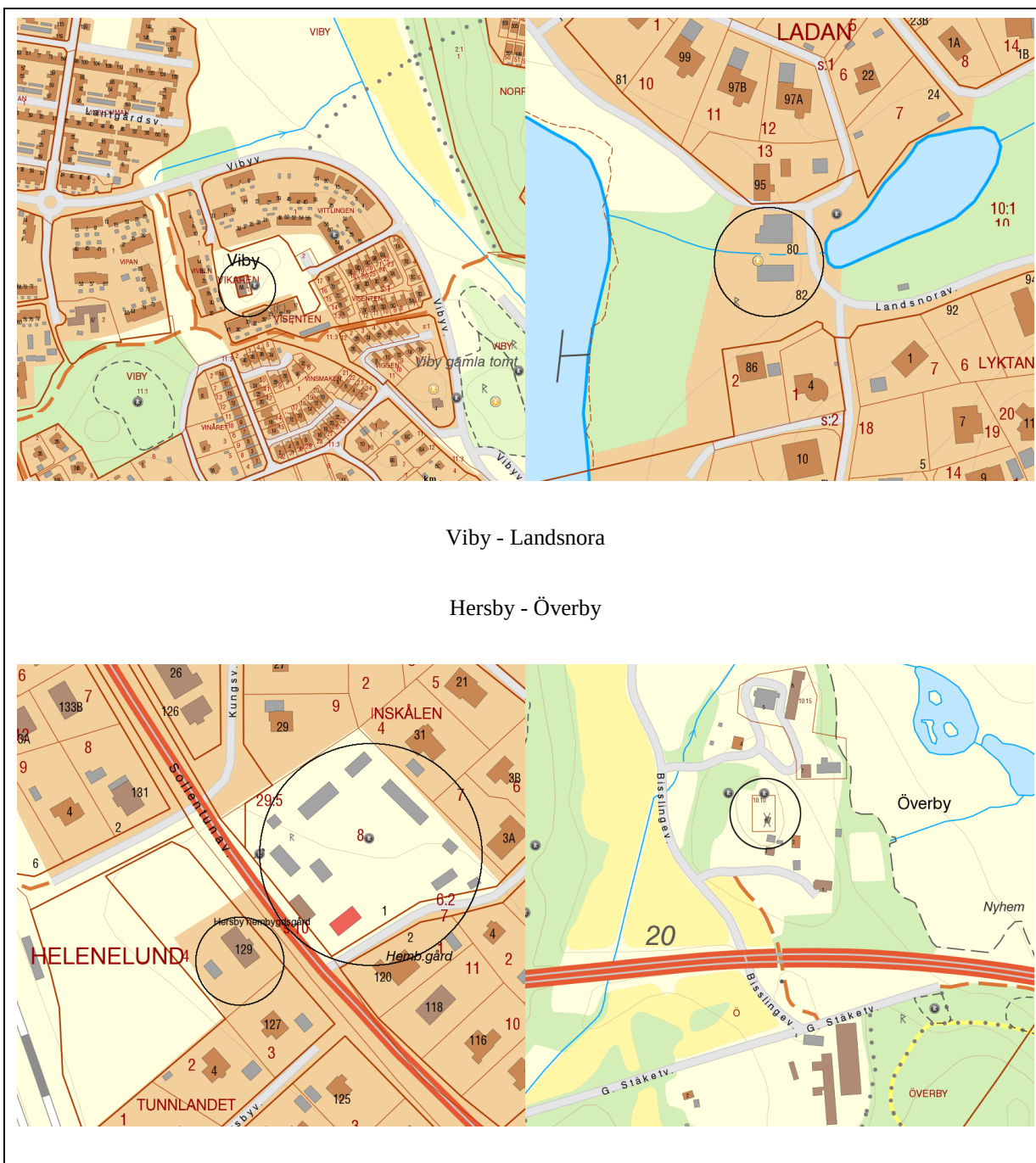
Sollentuna hembygdsförening är rik på byggnader att förvalta och försörja. Föreningens fyra uttrycksfulla bebyggelsemiljöer utgör alla exempel på bevarandevärda utsnitt ur historien.

2.1 BYGGNADSINVENTERING

2.1.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsinventeringen redovisar översiktligt vilka byggnader som finns inom hembygdsgården. Situationsplanen visar byggnadernas placering och orientering enligt väderstrecken med norr uppåt i bild. Benämningen av byggnaderna är desamma som allmänt brukas inom hembygdsföreningen. Byggnader ägda av föreningen men placerade utanför hembygdsgården redovisas i text och bild och om möjligt även i situationsplanen.

2.1.2 Situationsplan

Nr	Byggnad - funktion förr och nu	Foto
1	VIBY HERRGÅRD Gul herrgårdsbyggnad vänd mot öster. Byggnaden hyser en förskola och lokal att hyra vid högtider.	
2	LANDSNORA KVARN Kvarnen har murverk från 1570-talet mot norr och öster samt ett bjälklag ovan detta dendrokronologiskt daterat till 1632. I byggnaden finns mycket kvarninredning och olika föremål bevarade.	
3	LANDSNORA SÅG Sågen har en verksam verkstad.	

4	LILLA ROTSUNDA, HERSBY Huset är möblerat i utställningssyfte och ursprungligen uppfört 1803.	
5	STENHUSET/ MANGÅRDSBYGGNADEN, HERSBY Vitstugan är från 1700-talets slut och hyser en möblerad utställning i över- och undervåningen.	
6	VISTHUSBODEN, HERSBY I visthusboden finns bl.a. äldre bruksföremål och redskap. Byggnaden är uppförd i början av 1800-talet.	

7	VAGNSLIDRET, HERSBY Vagnslidret är från början av 1800-talet och rymmer diverse föremål. Det finns en källare under husets norra sida, med dubbel yttermur mot norr.	
8	MAGASINET FRÅN SILVERDAL, HERSBY Magasinet är modernt inrett och isolerat bakom den gamla fasaden och fungerar som tillfälligt kök vid olika festligheter som hålls på platsen. Byggnaden kom till platsen 1976.	
9	LOGEN FRÅN YTTERBY, HERSBY Logen är relativt sparsamt inredd med utställning med bl.a. vagnsdon, vagnshjul och skyltar. Den kom till Hersby 1944.	

10	TUREBERGSBODEN, HERSBY Boden fungerar som förrådsbyggnad.	
11	FÄHUSET FRÅN LANDSNORA, HERSBY I fähuset finns dels utställningar, dels fähus, snickeri och inredd handelsbod.	
12	SMEDJAN FRÅN EDSBERG, HERSBY Smedjan är traditionellt inredd och flyttades till platsen 1954 från Landsnoravägen.	

13	STALLET/F.D. HÖNSHUSET, HERSBY Stallet är från 1892 och är ett s.k. kubbhus.	
14	VÄSTRA HERSBY Byggnaden är från 1876 och befinns rakt över vägen från hembydsgården. I byggnaden företas hemslöjd.	
15	BODEN VÄSTRA HERSBY Boden står på tomten till Västra Hersby.	

16 ÖVERBY VÄDERKVARN

Överby väderkvarn är Sollentunas enda och uppfördes på mitten av 1800-talet. 2012 har kvarnen genomgått en yttre restaurering med ett panelbyte. Kvarnen fungerar och brukas ett par gånger om året.

2.2 BYGGNADSBESKRIVNING

2.2.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsbeskrivningen är uppdelad under sju rubriker med syfte att ge kunskap om byggnadens olika delar med avseende på material, uppbyggnad och funktion för den följande skadeinventeringen.

<i>Plan</i>	beskriver byggnadens planlösning.
<i>Konstruktion</i>	omfattar byggnadens bärande delar såsom grund, stomme, bjälklag, takkonstruktion och murstock.
<i>Exteriör</i>	omfattar byggnadens utvändiga delar såsom tak, vindskivor, panel, fönster, dörrar, förstukvist med mera.
<i>Interiör</i>	omfattar byggnadens fast inredda delar såsom golv, tak, lister, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, tapeter, väggmåleri med mera.
<i>Installationer</i>	omfattar byggnadens fasta installationer såsom el, värme, vatten och avlopp men även säkerhetsinstallationer som brand- och inbrottsskydd.
<i>Klimat</i>	beskriver ventilationen i byggnaden samt dess eventuella klimatreglerande utrustning utöver värmesystemet.
<i>Tillgänglighet</i>	berättar om eventuella hinder för rörelsehindrade och synskadade att komma in i byggnaden.

2.2.2 Byggnad 1 Viby herrgård

	Beskrivning
Plan	Svärmorsveranda i söder, arkiv/bibliotek i övervåningen (ej sedda), öppen förskola i övervåningen
Konstruktion	Murad granit- och gråstenssockel, delvis putsad och gråmålad, förmodad timmerkonstruktion, reveterade fasader, sadeltak med kupor samt pulpettak mot gavlarna, källare, två murstockar
Exteriör	Gula fasader, vita snickerier, tvåkupigt tegel, plåt mellan grund och fasad, två plåtklädda skorsstenspipor, tegeltaknock, plåtvindskivebeslag och trävindskivor
Interiör	Tapeter i skiftande färgskala med samma motiv, bemålade tapeter, klädda och ljust målade tak, parkettimitationsmattor och rutig matta, trägolv
Installationer	Varmt och kallt vatten, el för belysning samt elradiatorer och luftvärmepump, larm, brandsläckare
Klimat	Uppvärm/underhållsvärme
Tillgänglighet	Trappa om fyra steg med ledstänger

2.2.3 Byggnad 2 Landsnora kvarn

	Beskrivning
Plan	Källarvåning, mellanvåning och övervåning/vind
Konstruktion	Kvarnbyggnad med två murade sockelvåningar av gråsten samt ett valv av tegel vid dörr i nedersta planet, ovan dessa är det resvirke i översta våningen, sadeltak, motorhus vid nedersta våningens västvägg, kvarnkammare i mellanvåningen
Exteriör	Locklist, taktäckning av korrugerad plåt, trävindskivor, trähängränna mot norr, hög och smal putsad skorstenspipa med stag,
Interiör	Gjutna betonggolv samt brädgolv i våningarna, i motorhuset en tändkulemotor, flertalet kvarnmaskiner, rensmaskin samt sikt
Installationer	El för belysning, brandlarm, brandvarnare
Klimat	Ouppvärmt, visst självdrag
Tillgänglighet	Ramp till övervåning/vind med ledstänger, ok till mellanvåning/huvudvåning

2.2.4 Byggnad 3 Landsnora såg

	Beskrivning
Plan	Undervåning och huvudvåning med full takhöjd
Konstruktion	Regelverk med sadeltak, djup grund av murad sten
Exteriör	Taktäckning av korrugerad plåt, hängrännor i trä ovan dörr mot söder samt på norrsidan mot väster, rött resvirke, höga murar av kallmur under byggnaden, vattbrädor och vindskivor, plåttaknock, i stupröret ett plaströr
Interiör	Brädgolv, brädväggar, öppen läkt, en ramsåg för demonstration
Installationer	El för belysning, brandlarm
Klimat	Ouppvärmt/självdrag
Tillgänglighet	Ok, lågt steg

2.2.5 Byggnad 4 Lilla Rotsunda, Hersby

	Beskrivning
Plan	Parstuga med vind
Konstruktion	Hörnfundament i betong, i övrigt kallmur, liggtimmerkonstruktion, murstock, sadeltak
Exteriör	Röda fasader med okantade lock, knutlådor, enkupigt tegel, två ljust putsade skorstenspipor, trävindskivor, vattbrädor och taknock, trähängrännor, fönsteröppningar med två lufter och två rutor vardera med gula bågar och karmar, gråa foder, gul dörr
Interiör	Brädgolv, tapeter, bräddinnertak med synliga bjälkar, spis, kakelugn, vindslucka i köket och hallen, ryggås och sidoåsar, bräddinnertak
Installationer	El för belysning, el-radiatorer
Klimat	Underhållsvärme
Tillgänglighet	Trappa om fyra trappsteg med två ledstänger

2.2.6 Byggnad 5 Stenhuset/Mangårdsbyggnaden, Hersby

	Beskrivning
Plan	Stuga med två våningar
Konstruktion	Svart murgrund, tegelkonstruktion, murstock, sadeltak
Exteriör	Vit putsad fasad, enkupigt tegel, tegeltaknock, trävindskivor och vattbrädor, hängränna ovan entré och längs baksidan, grön port och gröna fönsterluckor, fönsteröppningar med två lufter och två rutor vardera med gröna bågar och karmar
Interiör	Vitkalkade väggar, spis i köket, trägolv, släta vita trätak, inredd övervåning med takstolar och bräddinnertak, järnspis i övervåningen
Installationer	Utvändig vattenkran, el-radiatorer, el för belysning
Klimat	Underhållsvärme
Tillgänglighet	Trappa om fyra trappsteg med två ledstänger

2.2.7 Byggnad 6 Visthusboden, Hersby

	Beskrivning
Plan	Visthus med två avsnitt, vind
Konstruktion	Hörnsten, liggtimmerkonstruktion, sadeltak, vällingklocka
Exteriör	Rödfärgad liggtimmerfasad mot öster och väster, brädfodring mot söder och norr, enkupigt tegel, trätaknock, vindskivor och vattbrädor, hängrännor över dörrar mot väster, svarta knutlådor och följarknutlådor, lucka med smidesjärn innanför i röstena, svarta portar
Interiör	Timmerväggar, bjälklag med synliga bjälkar, takstolar, bräddinnertak
Installationer	El för belysning
Klimat	Självdreg
Tillgänglighet	Tröskel

2.2.8 Byggnad 7 Vagnslidret, Hersby

	Beskrivning
Plan	Lider samt källare och loft
Konstruktion	Kallgrund samt murad grund vid källare mot norr, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgat liggtimmer, knutskallar samt knutlådor, tvåkupigt tegel, tegeltaknock, trävindskivor och vattbrädor, svarta portlider och dörr
Interiör	Källare med murade väggar och bjälklag, timmerväggar, takstolar, rafter, spåntak
Installationer	El för belysning
Klimat	Självdreg
Tillgänglighet	Ok

2.2.9 Byggnad 8 Magasinet från Silverdal, Hersby

	Beskrivning
Plan	Kvadratisk med inredd vind
Konstruktion	Hörnsten, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgat liggtimmer, svarta knutlådor, svarta fönsterluckor, enlufts-fönster med tre rutor, enkupigt tegel, tegeltaknock, trävindskivor, vattbrädor, trappa på norrsidan till vind
Interiör	Isolerad invändigt, inredd med ett modernt arbetskök, brädvägg, linoleummatta, bräddinnertak med synliga bjälkar, i övervåningen brädklädda väggar och tak, åstak med ryggås och sidoåsar
Installationer	El, vatten
Klimat	Ouppvärmt/underhållsvärme
Tillgänglighet	Tröskel

2.2.10 Byggnad 9 Logen från Ytterby, Hersby

	Beskrivning
Plan	Öppen plan
Konstruktion	Hörnsten, liggtimmerkonstruktion, sadeltak, hästvandring
Exteriör	Rödfärgade timmerfasader, utskjutande knutskallar, knutar på långsidorna, röda timmerstockföljare, halmtak med takryttare
Interiör	Brädgolv, timmervägg, takstolsstockar, rafter, halmtak synligt
Installationer	El för belysning
Klimat	Självdreg
Tillgänglighet	Två steg

2.2.11 Byggnad 10 Turebergsboden, Hersby

	Beskrivning
Plan	Bås för försäljning vid marknader, förråd
Konstruktion	Regelstomme, sadeltak
Exteriör	Rödfärgad locklistpanel, svarta knutbrädor, enkupigt tegel, trätaknock, vindskivor och vattbrädor, dekorerad takfotsbräda, plåthänggränna mot söder, svart port, röda luckor, runt fönster med fyra rutor i röstet mot öster
Interiör	Brädgolv, takstolar, loft, marknadsbås
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Ett steg, trall

2.2.12 Byggnad 11 Fähuset från Landsnora, Hersby

	Beskrivning
Plan	Långsträckt byggnad med flera avsnitt
Konstruktion	Hörnsten, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgat liggtimmer samt stående brädpanelavschnitt, tvåkupigt tegel, trätaknock, vindskivor och vattbrädor, trähängrännor ovan fyra entréer
Interiör	Mot norr inrett med golvmatta och klädda väggar och träpanel i tak, inredd vind, därefter följer vedbod och fähus, handelsbod med brädklädda väggar samt ett snickeri, takkonstruktion med takstolar
Installationer	El-radiatorer och el för belysning
Klimat	Ouppvärmt och självdrag
Tillgänglighet	Trappor om två steg

2.2.13 Byggnad 12 Smedjan från Edsberg, Hersby

	Beskrivning
Plan	Kvadratisk
Konstruktion	Liggtimmerkonstruktion, murstock, sadeltak
Exteriör	Rödfärgad liggtimmerfasad, utskjutande knutskallar, murstock synlig mot öster, enkupigt tegel, trätaknock, vindskivor och vattbrädor, svarta fönsterluckor, svart port
Interiör	Jordgolv, timmerväggar, murad tegeleldstad, blåsbälg, åsar, bräddinnertak
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt/självdrag
Tillgänglighet	Ok

2.2.14 Byggnad 13 Stallet/f.d. Hönshuset, Hersby

	Beskrivning
Plan	Ett plan i två avsnitt, råvind
Konstruktion	Kubbuskonstruktion (synlig invändigt), sadeltak
Exteriör	Ljust spritputsad fasad, stående brun brädpanel i röstena, enkupigt tegel, trätaknock, vindskivor och vattbrädor, svarta portar och luckor
Interiör	Stall med spiltor, vitstrukna trätak och timmerstockar, vitstruken övrig träinredning, tapetserade herr- och damtoaletter, våtrumsinredda
Installationer	El för belysning, vatten
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Ok

2.2.15 Byggnad 14 Västra Hersby

	Beskrivning
Plan	Enplanshus med vind
Konstruktion	Murad grund, regelverk samt timmerstomme, två murstockar, sadeltak
Exteriör	Ljust reveterade fasader, tvåkupigt tegel, tegeltaknock, trävindskivor, plåtvindskivebeslag, fönster med två lufter och två rutor, i röstena en luft med fyra rutor, ljust gröna bågar och karmar samt smala foder, två ljust slammade skorstenspipor, plåthängrännor och stuprör, veranda med tak med tvåkupigt tegel och tegeltaknock
Interiör	Linoleummattor, tapeter, kakelugn, järnspisar, modernt inrett kök, vitstrukna bräddinnertak med bjälkar, skivinnertak, isolerad råvind med takstolar och innertak, delvis inredd
Installationer	El för belysning och el-radiatorer, vatten
Klimat	Uppvärm
Tillgänglighet	Tre steg, ej ledstänger

2.2.16 Byggnad 15 Boden Västra Hersby

	Beskrivning
Plan	Ett plan
Konstruktion	Murad grund, murad konstruktion, flackt sadeltak
Exteriör	Putsade fasader samt liggande brädpanel i röstena och delvis på övriga fasader, svart korrugerad plåt som taktäckning, plåtnock, vita trävindskivor, plåthängrännor, stuprör mot nordost, tegelskorstenspipa, ljust gröna portar
Interiör	Ej sedd
Installationer	Ej sedda
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Ett steg

2.2.17 Byggnad 16 Överby väderkvarn

	Beskrivning
Plan	Väderkvarn i tre våningar
Konstruktion	Kallmurad stenkrans, brädpanel på timmerreglar, takhuv
Exteriör	Stående rödfärgad brädpanel i två avsnitt, lätt lutning med avsmalning mot huven, plåttaktäckning, fyra vingar, små fönsterlufter om fyra rutor, vita bågar, karmar och foder
Interiör	Traditionell
Installationer	El för belysning
Klimat	Självdreg
Tillgänglighet	Trappa

3.1 SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

3.1.1 Begrepp och definitioner

Skadeinventeringen är utförd genom okulär besiktning av Stockholms läns museum med hjälp av *Checklistan*. Inventeringen är översiktlig och baseras på byggnadernas tillstånd vid besiktningstillfället. Avsikten är att skadeinventeringen skall ge en god överblick av byggnadernas tillstånd vid inventeringstillfället samt fungera som referensmaterial vid föreningens framtida kontroller. Skador till följd av naturligt slitage kommer att uppstå med tiden och kan av den anledningen inte redovisas i inventeringen. Avsikten är dock att dessa skall upptäckas i föreningens fortsatta användning av detta program.

Åtgärdsförslagen är kortfattade och skall främst ses som direktiv, inte som kompletta underlag för åtgärd. Varje åtgärd måste föregås av en ordentlig undersökning och åtgärdsbeskrivning, annars är risken att dolda skador inte uppmärksammas. I åtgärdsbeskrivningen ska även material och metoder framgå så att dessa blir de bäst lämpade för den aktuella byggnaden. En del åtgärder bör ske i samarbete med en antikvarie. Mindre skador såsom spruckna glastrutor, enstaka saknade panelbrädor, löst sittande trappsteg och liknande kan dock åtgärdas enligt åtgärdsförslaget. För byggnadsdelar som bedöms ha en mer omfattande skadebild än vad som är möjligt att iakttä okulärt kan också ytterligare undersökningar föreslås.

Till skillnad från byggnadsbeskrivningens uppdelning av byggnaden i sju rubriker under kapitel 2.2.1, utgår skadeinventeringen från endast fyra. Under rubriken *Övrigt* ingår här *Installationer*, *Klimat* och *Tillgänglighet*. Byggnadsbeskrivningens *Plan* utelämnas då detta är en beskrivning av byggnadens planlösning och inte en byggnadsdel. Rubrikerna *Konstruktion*, *Exteriör* och *Interiör* motsvarar rubrikerna i byggnadsbeskrivningen. Skadeinventeringens rubriker motsvarar i stort check- och åtgärdslistornas rubriker.

<i>Byggnadsdel</i>	berättar vilken del av byggnaden som avses under respektive rubrik. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Kondition</i>	beskriver vilket skick aktuell byggnadsdel befinner sig i. Här redovisas såväl normalt slitage som direkta skador.
<i>Åtgärd</i>	berättar vilket ingrepp som är aktuellt för att åtgärda eventuell skada, alternativt normalt underhåll. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Prioritet</i>	berättar hur angelägen åtgärden är. Motsvarande begrepp finns i åtgärdslistan.

Prioritet 1 avser akut åtgärd.

Prioritet 2 avser åtgärd inom 1-3 år.

Prioritet 3 avser åtgärd inom 3-5 år.

Prioritet Å avser återkommande årlig kontroll eller åtgärd.

3.1.2 Byggnad 1 Viby herrgård

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Fasader	Putssläpp särskilt vid knutar och där fasad möter grund samt invid altan mot söder och vid fönster mot väster	Putas med kalkhaltigt spritputsbruk och färgas in	2-3
	Utrymningsstege mot norr, förslag från antikvarien	Obehandlat trä	Vitmålas, med linoljefärg, lika övriga snickerier	2
	Verandabalkong mot öster	Plåttäckningen, underlaget, har flagat sin färg	Slipa och måla plåten på nytt	2
	Grönska kring husliv	Växterna når högt upp på vägg	Beskär och rensa så att fasaderna och grunden får luft, låt inte frodig växtlighet växa över grundens höjd	Å
Interiör	Lampa i övre trapphall	Sprucken kåpa	Varsamhet, då barn leker i våningen	Å
	Socklar och listverk	På ett par ställen avskavd färg	Målas på nytt	3
	Röda tapettemat i salen	Sliten tapet	Om ett tapetbyte blir aktuellt, ersätt med likadan, då den återkommer i rummen i fil	2-3
	Målade tapeter i nedre och övre trapphall	Sliten färg	Målas på nytt, med behaglig färgsättning, gärna utifrån äldre fotografier om de förekommer	2-3
	Källare mot söder	Fönstret mot söder	Rengör fönstersmyg från spindelväv och smuts	Å
Övrigt		-		

3.1.3 Byggnad 2 Landsnora kvarn

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Locklist mot öster	Locken släppt nedtill, solbränt	Fästs om möjligt	2
	Fönsterkarmar mot öster	Någon mindre skada samt färg flagnat	Skrapas och vitmålas med linoljefärg	2
	Puts kring södra fönstret på västfasaden	Putssläpp i fasad vid fönsterfodrets nederkant	Putsas om, sedermera även där resterande fönsterfoder möter putsen	2
	Motorhusets sydvästra hörn	Putssläpp vid knuten	Putsas om, sedermera fler ställen på huset	2
	Fönster mot söder	Naturligt slitage	Kittas och målas	2-3
	Tegeltaken mot väster	Barr, löv och mossor på taken	Rensas för att motverka frostsprängningar i teglet	Å
	Vattbräddor på motorhuset, i mötet med kvarnens västvägg	Barr och smuts	Borstas	Å
	Plåttäckning på södra takfallet ovan skorstenen	Färgen flagnar	Måla plåten på nytt	2
	Trätak mot söder	Barr, löv och grenar på taket	Borstas	Å
	Trädskott mot söder samt övrig växtlighet kring husliv	Träd inpå fasad samt frodig växtlighet	Rensa kring fasaderna, tag bort trädet	1-Å
Interiör	Taket i kvarnkammaren	Taket till del omålat	Stryk taket med några lager kalkfärg	2
	Taktäckningen	Två små hål i plåten	Tätas ev., eller ställ kärl där det regnar in, som i nuläget	1-Å
Övrigt		-		

3.1.4 Byggnad 3 Landsnora såg

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Nordöstra knuten	Viss algpåväxt på brädfasaden	Slammas med rödfärg	2
	Sydvästra knuten	Viss algpåväxt	Som ovan	2
	Västsidan mot mitten, brädan ovan sista utskjutande grundstenen i murpartiet mot mitten av väggen	Fasadbrädan rötskadad i nederkant	Slammas, alternativt sågas av en liten bit i nederkant för att stoppa att fukt vandrar uppåt i virket	1-2
Interiör	Entrémattan	Samlar vatten som fuktar trägolvet	Om behändigt, lägg en genombruten matta som inte binder fukt, eller tag bort mattan helt	1
Övrigt		-		

3.1.5 Byggnad 4 Lilla Rotsunda, Hersby

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Övergripande råd Hersby	Skyltarna blekta	Restaurera skyltbrickor på husen, fyll i text så att årtal kan läsas.	-
	Nocken	Mossbeklädnad	Rensas	Å
	Hängränna	Löv och smuts	Rensas	Å
	Växtlighet kring fasad	Kan ge upphov till fuktskador i fasad	Glesas ur	Å
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.6 Byggnad 5 Stenhuset/Mangårdsbyggnaden, Hersby

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Norrfasaden och nordöstra knuten samt grund	Mindre putssläpp	Kalkas om med kalkbruk, hydrauliskt kalkbruk, ej cement	2
	Gärdesgården norr om stenhuset	Lös vid grinden	Åtgärdas	1-2
	Västsidan	Putssläpp	Putsas om	2
	Fönsterluckor västsidan	Charmigt slitage	Så småningom renoveras och målas om lika befintliga	3-
	Fönsterlucka uppe söder	Gångjärn släppt	Häng upp lucka	1
	Väster takfall, vattbräda norr	Uttjänt	Bytes	1-2
	Vindskiva söder, undre	Naturligt slitage	Målas	2
	Västsidan två trädskott	Påverkar huset	Tas bort	1-Å
Interiör	Innertak nedervåning	Charmigt slitage	Så småningom limfärgas eller kalkfärgas på trad. vis	3-
	Elkablar bakom köksdörr	Synliga	Täcks på lämpligt sätt	1-2
	Element och elementsmyg, salen	Putsskador	Element avlägsnas för att kunna putsa smygen	2-3
	Salen, vägg väster	Putssläpp	Putsa om väggen i sin helhet	3
	Järnspis	Rostfläckar	Borstas och oljas med kallpressad linolja	2
	Vinden innertak	Målas alt.	Vitmålas	2-3
Övrigt		-		

3.1.7 Byggnad 6 Visthusboden, Hersby

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Stolpar vällingklockan	Naturligt slitage och algpåväxt	Borstas, tjärstryks	2
	Sydöstra knutlådan	Som ovan	Som ovan	2
	Sydöstra samt nordvästra vattbrädorna	Spik släppt samt på den nordöstra mosspåväxt	Spikas i samt rengörs	1-2-Å
	Östfasaden mot söder	Till synes nya skadedjursangrepp, envis trägnagare	Kontrollera aktivitet och behandla förslagsvis med balsamterpentin	Å
	Knut vid följare östfasaden	Naturligt slitage och algpåväxt	Borstas och tjärstryks	2
	Taksprång längst ut mot söder, västsidan	Naturligt slitage	Rödslammas	2
	Västfasaden i synnerhet, övriga väggar i mindre behov	Solblekt	Rödslammas	2
	Växtlighet	Norrsida och östsida	Hålls nere och borta från fasader	Å
Interiör	I bjälklag samt sydvägg i visthusboden	Möjligt angrepp av strimmig trägnagare	Kontrollera aktivitet och behandla förslagsvis med balsamterpentin	Å
	Vind, inventarier mot söder	Som ovan	Som ovan	Å
Övrigt		-		

3.1.8 Byggnad 7 Vagnslidret, Hersby

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Antikvarien tipsar	Äldre konstruktion	Gör dendrokronologisk datering på utvalda delar av konstruktionen	-
Exteriör	Lagning östsidan samt parti ovan lagningen	Rötskador	Rödfärgas	1-2
	Lock sydsidan	2 lock saknas	Kompletteras och rödfärgas	1-2
	Västra takfallet tegelpannor	3e varvet 26e raden nedifrån från söder samt 44e-45e raden nedersta varvet från söder, tegelpannor i olag	Åtgärdas med vällickande tegelpannor eller läggs i ordning	1
	Västsidan	Naturligt slitage	Rödfärgas	2
	Norrväggen, 5e stocken ovan syllen (6e nedifrån)	Hållighet ovan timmer	Ilusas och rödfärgas	1-2
	Träd mot norr	Påverkar huset	Beskärs	Å
Interiör	Källaren	Rötskadad timmerstock	Se över	1
Övrigt		-		

3.1.9 Byggnad 8 Magasinet från Silverdal, Hersby

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Västsidan, vid brunn, syllen	Algpåväxt	Borstas och slammas	2
	Syll sydsidan	Slitage	Slammas	2
	Vattbräda nordväst	Slut	Byts ut	2
	2a varvet 12e raden, västra takfallet	Sprucken tegelpanna	Byts ut mot välliknande tegelpanna	1
	Norrsidan	Några högar av insektsdjur i fasaden, möjligen skadedjur	Slammas, behandlas alt. med balsamterpentin	1-Å
	Trappa utvändig	4e trappsteget samt handledare	Vänds, tjärstryks, slamma handledare	1-2
	Östra takfallet, 3e varvet 4e raden från söder	Trasig tegelpanna	Byts ut mot välliknande	1
	Vindskiva sydost	Lös	Fästs	1
	Östsidan mot söder, syll och bål	Naturligt slitage	Slammas	2
	Träd öster	Påverkar huset	Beskärs	Å
	Mark mot söder	Hög nivå	Gräv ut, sörj för god dränering	1-2
Interiör	Inneklimat	Ok, dock tätt	Ventilation	Å
Övrigt		-		

3.1.10 Byggnad 9 Logen från Ytterby, Hersby

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Vasstaket	Ryttarna slut, vassen tunn	Läggs om	3
	Dörrar söder	Naturligt slitage	Tjärstryks	2
	Östsidan	Några högar av insektsdjur i fasaden, möjligen skadedjur, algpåväxt	Borsta och slamma fasad, insektshål behandlas alt. med balsamterpentin, ilusa möjligen på något ställe i fasad där skada i timmer uppstått	1-2-Å
	Oxvandringen	Mossbeklädnad	Borstas och tjärstryks	2
	Vägg där vandringen möter byggnad	Algpåväxt	Borstas och slammas	2
	Fasader i övrigt, särskilt väster	Naturligt slitage	Rödfärgas/slammas	3
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.11 Byggnad 10 Turebergsboden, Hersby

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Dörr och knutlådor	Naturligt slitage	Tjärstryks	2
	Södra takfallet mot väster	Tegelpannor i olag	Lägg om parti	1
	Växtlighet samt trädskott öster	Påverkar hus	Rensas och hålls borta från fasad	Å
	Fönster i östra röstet	Karm renoveringsbehov	Skrapas och målas med linoljefärg	2
	Norra takfallet, 6e raden 1a varvet nedifrån från öster	Tegelpanna i olag	Läggs tillrätta	1
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.12 Byggnad 11 Fähuset från Landsnora, Hersby

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Lucka mot norr västfasaden	Naturligt slitage	Tjärstryks	2
	Knutlåda sydväst	Som ovan	Som ovan	2
	Stock vid vindslucka söder	Som ovan	Huggs rent och slammats med rödfärg	1
	Tegelupplag, östväggen mot norr	Ligger olämpligt nära fasad	Flyttas ut	1
	Mellan 2a och 3e timmerstocken nedifrån norrsidan mot öster	Hållighet dålig för konstruktionen	Ilusas	1
	3e stocken t.v. om sista dörren mot söder	Skada i splinten	Hugg rent stocken och slamma med rödfärg	2
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.13 Byggnad 12 Smedjan från Edsberg, Hersby

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Tegel i synlig murstock öster	Vittrar	Ytbehandling kan göras genom att slamma murstocken med kalkbruk	2
Exteriör	Dörr samt vattbräddor mot nordväst	Naturligt slitage	Tjärstryks	2
	Syll väster	Hög marknivå	Gräv ut kring vägg och rödfärga stock	2
	Tegelupplag med stortegel söder samt öster	Ligger nära vägg	Flyttas ut från huskropp	1
	Lagning på östsidan	Saknar färg	Slammas med rödfärg	1-2
	Knutsyll nordost, nedtill	Skada	Ilusa samt slamma med rödfärg	2
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.14 Byggnad 13 Stallet/f.d. Hönshuset, Hersby

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Södra takfallet 19e raden från öster översta varvet	Tegelpanna halkat ner	Läggs tillrätta	1
	Södra takfallet 1a-3e varvet nedifrån längst mot väster	Som ovan	Som ovan	1
	Dörrar söder	Naturligt slitage	Tjärstryks	2
Interiör	Två takbrädor i stallet	Omålade	Målas vita	2
Övrigt		-		

3.1.15 Byggnad 14 Västra Hersby

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Fönster mot söder vindsvåning samt fönster i övrigt	Renoveringsbehov i bågar och kitt	Kittas med linoljekitt, målas med linoljefärg	2-3
	Vita snickerier veranda	Slitage	Skrapas och målas med linoljefärg	2-3
	Verandatak	Lösnockpanna samt kvistar och smuts	Lägg tillrätta panna samt rensa takfall från grenar	1-Å
	Tegelpannor under södra murstocken	Trasiga	Byts ut mot välliknande	1
	Vindskivor mot norr och söder	Naturligt slitage	Målas	2
	Sydvästra hörnet högt upp på västsidan	Litet putssläpp	Putsas med kalkbruk	2
	Träd väster	Påverkar hus	Beskärs	Å
Interiör	Rum med kakelugn	Takfärg släppt	Målas vid tillfälle	3
Övrigt		-		

3.1.16 Byggnad 15 Boden Västra Hersby

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Skorsten	Yttre renoveringsbehov	Putsas om med kalkbruk	2
Exteriör	Dörrar och knutar	Ommålning	Måla dörrar lika bef. gröna dörrar och knutar vita lika resten av fasad	2
	Stengrund nedtill norr	Ommålad	Vitkalkas lika resterande fasad	2
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.17 Byggnad 16 Överby Väderkvarn

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör		Restaurerad under 2012		
	Takplåt	Flagnar	Bemålas på nytt	2-3
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.2 GENOMFÖRANDE

3.2.1 Checklista

Checklistan skall användas för att få en god överblick över respektive byggnads skick och behov av åtgärder. Kontrollen bör genomföras en gång per år.

Checklistan är uppdelad i ett antal rubriker. Varje byggnad redovisas separat, och på samma sätt som i skadeinventeringen kontrolleras byggnadens delar utifrån *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt*. *Byggnadsdel* berättar vilken del av byggnaden som skall kontrolleras. *Åtgärd* beskriver vilken typ av kontroll som skall göras. När kontrollen är utförd noteras detta med datum och signatur under *Kontroll utförd* och *Ansvarig kontrollant*.

Användningen av checklistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med vid kontrollen. Efter att respektive byggnad kontrollerats noteras detta i checklistan och signeras. Om kontrollen medför upptäckten av en skada som kräver åtgärd, noteras detta i *Åtgärdslistan*. Likaså noteras slitage som bedöms kräva normalt underhåll i åtgärdslistan. Underhållsåtgärderna skall inte noteras som akuta utan istället vara underlag för planering av framtida insatser. Detta förklaras närmare under följande rubrik, 3.2.2 *Åtgärdslista*.

Checklistan och skadeinventeringen följer till största del samma upplägg. Rubrikerna *Byggnadsdel* och *Åtgärd* svarar mot varandra men inte *Kondition* och *Prioritet* som saknas i checklistan. Under dessa rubriker redovisas byggnadsdelens skick vid inventeringstillfället, vilket ligger till grund för åtgärder och prioritet och redovisas därför inte ytterligare i checklistan. Även indelningen av byggnaden i *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt* följer skadeinventeringen. I checklistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

3.2.2 Åtgärdslista

Åtgärdslistan skall användas för att planera och genomföra åtgärder. De behov som upptäcks vid kontrollen enligt checklistan noteras på åtgärdslistan för att ge en bild av arbetets omfattning. På åtgärdslistan noteras såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. Under rubriken *Prioritet* anges om åtgärder skall vidtas akut, inom 1-3 år eller 3-5 år. Åtgärden kan även vara årligen återkommande och markeras då med ett Å.

Åtgärdslistan är, liksom checklistan, uppdelad i ett antal rubriker. Till skillnad från checklistan sammanfattas hela byggnaden under en lista för respektive byggnad. Den del som är aktuell för åtgärd noteras under *Byggnadsdel*. *Skada eller underhållsbehov* beskriver vad som skall åtgärdas. *Skadan noterad* berättar när noteringen gjordes. *Skadan noterad av* berättar vem som noterat skadan eller behovet. *Prioritet* beskriver inom vilken tid åtgärden skall utföras. *Myndighetskontakt* berättar om kontakt med berörd myndighet tagits för tillståndspliktiga åtgärder. *Föreslagen åtgärd* beskriver hur arbetet skall göras. *Åtgärd utförd av* berättar vem som gjort arbetet. *Slutbesiktning* berättar när arbetet avslutades. *Åtgärd besiktigad av läns museet* berättar om och när Stockholms läns museum besiktigat utfört arbete. I åtgärdslistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

Användningen av åtgärdslistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med i arbetet. Skador och underhållsbehov som upptäcks vid kontroll enligt *Checklistan* noteras då direkt på åtgärdslistan. Handlar det om underhållsåtgärder skall dessa ej noteras som akuta. Endast skador bedöms kräva akuta åtgärder, vilka givetvis kan

innefatta långt gånget eftersatt underhåll. Underhållsåtgärder anges istället med den tid inom vilken åtgärden skall vidtas, det vill säga prioritet 2 eller 3. I listan anges vilken byggnadsdel som avses samt när noteringen gjordes, därefter skall åtgärder planeras och utföras innan de slutligen besiktigas och stryks från listan. Detta gäller såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. *Kom ihåg att det är viktigt att berörda myndigheter kontaktas vid åtgärder som kräver tillstånd!*

Beskrivningen av *Skada eller underhållsbehov* samt *Föreslagen åtgärd* skall hållas kort och summarisk, mer utförlig beskrivning görs i projekteringen och dokumentationen av arbetet.

Åtgärdslistans upplägg är avsett att skapa en tydlig historik över utförda och ännu ej utförda åtgärder vilket gör det möjligt att se vad som gjorts eller skall göras, när det gjordes och av vem. Använda listor skall således sitta kvar i pärmen för att fungera som referensmaterial. Kopior av ifyllda åtgärdslistor skall efter avslutade arbeten skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholm.

Kom ihåg att fotodokumentera byggnadsdelen såväl innan som under och efter utförda arbeten!

3.2.3 Check- och åtgärdslistornas tillämpning

Listorna är skapade för att fungera som ett verktyg i underhållet av hembygdsgårdens byggnader. Genom att rutinmässigt gå igenom checklistans poster erhålls en god överblick över behoven av åtgärder, vilket möjliggör planering av arbetet i god tid. Dessutom undanröjs potentiella problem som en konsekvens av eftersatta underhållsåtgärder genom rensning av hängrännor, nedklippning av gräs och sly med mera. Listorna är också avsedda att fungera som dokumentation av utförda arbeten, något som gör att uppföljningen blir enkel och oberoende av vem som för tillfället är ansvarig för hembygdsgårdens skötsel.

Ambitionsnivån på arbetet med underhålls- och åtgärdsprogrammet bör vara hög, men utan krav på professionell kunskap. Det viktiga är att upptäcka och notera skador och behov för att undvika framtida problem. Formuleringarna i åtgärdslistan skall hållas korta och direkta. Utförligare beskrivningar görs av fackmän i nästa steg då arbetsinsatserna skall projekteras.

3.3 UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD

3.3.1 Rådgivning

Stockholms läns museum har som uppdrag att regionalt verka som rådgivande instans i frågor kring byggnadsvård. Rådgivningen är kostnadsfri vid ett första besök på museet men kan även göras per telefon beroende på omfattning. Detta är en möjlighet som väl bör utnyttjas i hembygdsföreningens arbete med underhållet av sina byggnader. I samband med utökade undersökningar av skador och behov enligt åtgärdslistan bör läns museet kontaktas för rådgivning. Museet kan även bidra med namn på företag med erfarenhet av kulturhistoriskt intressant bebyggelse då arbete skall utföras. Generellt bör läns museet ses som en tillgång och naturlig samarbetspartner i underhållsarbetet, med god inblick i allt från gårdens historik, lämpliga åtgärder och hantverkare till bidragsmöjligheter och lagstiftning.

Adress: Stockholms läns museum, Järnvägsgränd 25, 131 54 Nacka
Telefon: 08-586 194 00
Hemsida: www.stockholmslansmuseum.se

3.3.2 Projektering

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är till för att på ett tidigt stadium upptäcka behovet av nödvändiga insatser. Avsikten är att arbetet ska kunna planeras i god tid för att säkra finansiering och ett tillfredställande resultat. God framförhållning krävs också då vissa arbeten är bygglovpliktiga, vilket innebär att kommunen måste kontaktas. Det samma gäller om byggnaden är byggnadsminnesförklarad, då måste tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Vid åtgärdernas utförande måste lämplig fackkunskap anlitas för en komplett åtgärdsbeskrivning. Detta måste ske då synbara mindre skador kan dölja större och allvarligare skador som inte kan upptäckas utan mer omfattande undersökningar.

Stockholms läns museum har ett stort kontaktnät med hantverkare runt om i länet. Hembygdsföreningen bör alltid begära in referensobjekt från hantverkare som kontaktas för kommande arbeten. Det kan vara lämpligt att låta fler än en firma bedöma och beräkna de kommande arbetena eftersom olika firmor kan bedöma åtgärderna på skilda sätt. Av den anledningen kan även slutsumman variera. Det är viktigt att se på de beräknade arbetenas omfattning, tid, material och metoder, och väga in detta i slutsumman.

God byggnadsvård präglas av långsiktigt tänkande, rätt metoder och material samt respekt för byggnadens värden och historien den berättar. Tänk på att vissa arbeten, exempelvis fönsterrenovering, omläggning av spåntak, murningsarbeten och målning, ofta är av stort intresse för allmänheten. Utnyttja dessa tillfällen för att arrangera workshops där deltagarna får lära sig hantverket samtidigt som de gör en insats för hembygdsföreningen. Likaså kan det vara en möjlighet att hålla öppet hus där såväl hembygdsgården som hantverket visas.

3.3.3 Finansiering

Generellt bör alla arbeten föregås av en väl underbyggd kostnadsberäkning. Större arbeten kräver kanske även att bidrag söks samt att flera entreprenörer tillfrågas. För att möjliggöra eventuell finansiering från någon stiftelse, kommunen, länsstyrelsen, staten eller EU måste kostnadsberäkningen och planeringen av arbetet göras med god framförhållning. Viktigt i dessa sammanhang är att samtliga kostnader tas med i beräkningen; etableringskostnader,

resor, eventuella traktamenten, städning, el, vatten, eventuella tilläggsarbeten med mera. Kom ihåg att som uppdragsgivare är hembygdsföreningen skyldig att kontrollera att det aktuella företaget innehar F-skattsedel. När beslut har fattats om vilket företag som skall utföra arbetet skall betalningsvillkoren tydligt framgå.

Stiftelser

Medel avsedda för kultur finns att söka från olika stiftelser. Stiftelsernas tillgångar och regelverk styr storleken på de medel som går att söka, vilket innebär skiftande möjligheter till utdelning. Stiftelsernas regelverk styr även vad som går att söka medel för, vilket medför att endast vissa kan bli aktuella för hembygdsföreningen. Information om vilka stiftelser som finns samt vilka regler som gäller fås hos länsstyrelsen, telefon 08-785 40 00, eller på internet www.stiftelser.lst.se. Även Sveriges hembygdsförbund har uppgifter om stiftelser med möjlighet för hembygdsföreningen att söka medel från. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på stiftelse.

Kommunala bidrag

Det finns inget gemensamt regelverk för hur bidrag till kommunernas föreningar skall fördelas, detta ansvar ligger på respektive kommun och ser därför olika ut. Bidragen är dock begränsade och delas oftast med övriga föreningar inom exempelvis idrotten. Uppdelningen av bidragen ser olika ut inom respektive kommun, men generellt prioriteras de löpande utgifterna såsom hyror, uppvärmning, underhåll, försäkringar, arrende, sophämtning, snöröjning, vaktmästeri etc. Bidrag till kostnadskrävande investeringar finns men dessa är starkt knutna till den ekonomiska situationen. För att få svar på rådande förutsättningar bör aktuell kommun kontaktas. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på typ av bidrag.

Statliga bidrag

Länsstyrelsen har bland annat som uppgift att fördela medel för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Dessa medel utgår från Riksantikvarieämbetet på central nivå och fördelas på landets länsstyrelser efter äskande baserat på länets totala behov. Således konkurrerar hembygdsföreningen med privata fastighetsägare och föreningar över hela länet. Arbetet sköts av länsstyrelsens kulturmiljöenhet, som även ger information om förutsättningar och ansökan. Ansökan för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan lämnas in under hela året. Länsstyrelsen har även som uppgift att fördela landsbygdstöd till områden utanför landets tätorter. Detta stöd är uppdelat på flera olika områden, avsedda att stödja odlingslandskapet såväl som landsbygdens övriga miljöer, vilket kan vara till gagn för hembygdsföreningen. Information fås hos länsstyrelsen.

Via Boverket är det möjligt att söka statliga medel för ickestatliga kulturlokaler och allmänna samlingslokaler. Dessa bidrag riktar sig mot standardhöjande reparationer, om- och nybyggnad, handikappanpassning med mera. Staten avsätter varje år en summa för ändamålet och ansökan skall lämnas in senast i september eller december beroende på bidrag. Mer information kan fås hos Boverket, telefon 0455-35 30 00, eller på internet www.boverket.se.

EU-medel

Olika program inom EU medför ekonomiska bidragsmöjligheter för hembygdsföreningen. Ansökan och kraven för att medel skall erhållas är dessvärre ofta omfattande vilket gör denna möjlighet betydligt mer komplicerad än övriga. Satsningarna är fleråriga och ger möjlighet till stora projekt som löper över 1-3 år. Information kan fås hos kommunens EU-samordnare eller länsstyrelsen. Datum för sista ansökan skiftar beroende på program.